

Г. І. Ванєєв (Севастополь)

Останні дні оборони Севастополя 1941—1942 рр. *

Автор — доктор історичних наук Г. І. Ванєєв — зосереджує увагу на дослідженні та узагальненні дій військ Севастопольського оборонного району в період останнього (червневого 1942 р.) ворожого наступу на місто, з'ясуванні причин, через які героїчна оборона Севастополя закінчилася трагедією. Розповідь побудована на основі нових архівних даних, причому значна їх частина вводиться до наукового обігу вперше.

Напередодні останнього ворожого наступу на місто побудова оборонних бойових порядків військ Севастопольського оборонного району (СОР) була такою.

Перший сектор (лінія фронту 7,5 км). Склад військ: 109-та стрілецька дивізія (456-й, 381-й, 602-й стрілецькі та 404-й артилерійський полки), 388-ма стрілецька дивізія (782-й, 773-й стрілецькі та 953-й артилерійський полки). Комендант сектора—командир 109-ї стрілецької дивізії генерал-майор П. Г. Новиков, воєнком — бригадний комісар А. Д. Хацкевич. Штаб сектора та 109-ї стрілецької дивізії розташовувався за 1 км на північний захід від с. Карань¹. Війська сектора займали рубіж (справа наліво): Генуезька башта — висота 212,1—радгосп «Благодать»—300 м на північ від висоти 440,8—600 м на північний схід від с. Камари.

Другий сектор (лінія фронту 12 км). Склад військ: 386-та стрілецька дивізія (769-й, 775-й, 772-й стрілецькі та 952-й артилерійський полки), 7-ма і 8-ма бригади морської піхоти та приданий 3-й дивізіон 18-го гвардійського артилерійського полку. Комендант сектора — командир 386-ї стрілецької дивізії полковник Н. Ф. Скутельник, воєнком — старший батальйонний комісар Р. І. Володченко. Штаб сектора й 386-ї дивізії розташовувався на хуторі Дергачі. Війська сектора займали рубіж (справа наліво): висота 90,5—1,5 км на північний захід від с. Верхній Чоргунь — 300 м на захід від висоти 154,7—1 км на південний захід від висоти 269,0—1 км на південний захід від хутора Мекензія.

Третій сектор (лінія фронту 8,5 км). Склад військ: 25-та стрілецька дивізія (31-й, 54-й, 287-й стрілецькі, 69-й і 99-й гаубичні артилерійські полки), 79-та курсантська стрілецька бригада (три батальйони), 3-й полк морської піхоти, 2-й Перекопський полк морської піхоти. Їм були придані: 18-й гвардійський артополк (без третього дивізіону), по одному дивізіону від 905-го, 52-го і 134-го гаубичних артополків. Комендант сектора—командир 25-ї стрілецької дивізії генерал-майор Т. К. Коломієць, воєнком — полковий комісар Н. І. Расников. Штаб сектора і 25-ї стрілецької дивізії розташовувався за 1 км на схід від поселення Інкерман. Війська сектора займали рубіж (справа наліво): 2 км на південний захід—1 км на північний захід—2 км на північ від хутора Мекензія — близько 3 км на південний схід від висоти 192,0—західний берег Камишлівського яру—1,5 км на північний захід від с. Камишли.

Четвертий сектор (лінія фронту 6 км). Склад військ: 95-та стрі-

* Продовження. Початок див.: Укр. іст. журн.—1991.—№ 6.

¹ Центр. військово-морський арх., ф. 10, спр. 1950, арк. 117—123 (далі — ЦВМА).

лецька дивізія (90-й, 161-й, 241-й стрілецькі та 57-й артилерійський полки), 172-га стрілецька дивізія (747-й, 514-й стрілецькі та 134-й гаубичний артилерійський полк без 3-го дивізіону). Їм були придані: 1-й дивізіон 52-го, 2-й і 3-й дивізіони 905-го артилерійських полків. Комендант сектора—командир 95-ї стрілецької дивізії полковник А. Г. Капітохін, военком—старший батальйонний комісар А. П. Гордеев. Штаб сектора й 95-ї дивізії знаходився в районі Братського кладовища². Війська сектора займали рубіж (справа наліво): 1,5 км на північний захід від с. Камишли—вигин залізниці за 1 км на південний схід від с. Бельбек—с. Бельбек—2,5 км на захід від с. Бельбек—2 км на північ від с. Любимівка.

В резерві командуючого Приморською армією перебували: очолювана командиром полковником Н. О. Гузем і военкомом батальйонним комісаром А. М. Пічугіним 345-та стрілецька дивізія (1163-й, 1165-й і 1169-й стрілецькі полки), яка зосереджувалася в районі 2 км на південний схід від кордону Мекензія №1—кордон №1—ст. Мекензієві Гори—3 км на південь від кордону №1; 778-й стрілецький полк 388-ї стрілецької дивізії, розташований у с. Голикове; місцевий стрілецький полк та 3-й гвардійський мінометний дивізіон, дислоковані за 1 км на південь від Малахова Кургана; 125 танковий батальйон, розташований поротно в засідках у районах за 4 км на захід від хутора Мекензія і за 1,5 км на північний захід від Східного Інкерманського маяка; 81-й батальйон, розміщений у с. Голикове.

Планом командування 11-ї німецької армії передбачалося завдати два охоплюючі удари—з півночі та південного сходу—з метою оточення радянських військ у районі на схід від міста. Свое найближче завдання противник вбачав у виході до Північної бухти та захопленні командної висоти—Сапун-гори. Пізніше генерал-полковник Манштейн про задум цієї операції писав: «Оцінюючи можливості проведення наступу на цей укріплений район, командування армії дійшло в основному тих самих висновків, що й минулого року. Центральна ділянка фронту для рішучого наступу не годилася. Бій у лісистій місцевості вимагав би дуже багато жертв, оскільки тут дії артилерії й авіації, які були головним козирем у наших руках, ніколи не могли б стати достатньо ефективними. Залишалося тільки вести наступ з півночі та північного сходу, а також у південній частині східної ділянки. При цьому головний удар, принаймні на першому етапі, мав завдаватися з півночі... Однак ясно було також і те, що від наступу на півдні відмовлятися було неможна. По-перше, необхідно було добитися розпилення сил противника, атакуючи його з різних сторін. По-друге, потрібно було мати на увазі, що, навіть втративши частину укріпленого району за бухтою Північна, противник намагатиметься втриматися ще в самому місті та на півострові Херсонес. Викладені вище міркування й лягли в основу операції, яка була зашифрована під умовною назвою «Лов осетра»³.

Відповідно до плану, розробленого Манштейном, головний удар на першому етапі наступу мав завдаватися силами 54-го армійського корпусу з північного та північно-східного напрямку. При цьому 132-га піхотна дивізія завдавала фронтального удару через долину р. Бельбек на висоти, що знаходилися на південь від неї, залишаючи осторонь наш плацдарм у районі с. Любимівки. 22-га піхотна дивізія, що діяла лівіше, мала завдання фланговим ударом зі сходу на південь від с. Бельбек через Камишлівський яр забезпечити 132-й дивізії успішне подолання рубежу р. Бельбек. 50-та піхотна, яка наступала ще лівіше, повинна була, просуваючись через Камишли, завдавати удару в південно-західному напрямку. На лівому фланзі корпусу 24-та піхотна дивізія дістала завдання наступати у напрямку Інкерманських висот з метою вийти на

² Там же, арк. 118—123.

³ Manstein Erich V. Verlorene Siege.—Bonn, 1955.—S. 261.

північне узбережжя Північної бухти та в район Інкерманського монастиря⁴.

Допоміжний удар на південній ділянці покладався на 30-й армійський корпус, який мав захопити вихідні позиції для наступного наступу на Сапун-гору і Балаклаву. Для цього 72-й піхотний дивізії ставилося завдання наступати по обидва боки Ялтинського шосе, а 28-й легкопіхотній дивізії — захопити північну гряду скалистих висот на схід від Балаклавської бухти. 170-та піхотна дивізія залишалася в резерві. Зважаючи на сильно пересічену місцевість, ці завдання, як писав Манштейн, могли бути розв'язані тільки шляхом ряду ґрунтовно підготовлених наступальних боїв з обмеженими цілями.

Румунський гірський корпус, який діяв між двома ударними німецькими угрупованнями, одержав завдання сковувати радянські війська. Для цього 18-та румунська піхотна дивізія повинна була атакувати місцевого значення забезпечити наступ лівого флангу 54-го корпусу, а 1-ша румунська гірськострілецька дивізія — підтримувати наступ правого флангу 30-го корпусу шляхом захоплення висоти Цукрова Голівна.

7 червня 1942 р. о п'ятій годині ранку після потужної артилерійської та авіаційної підготовки німецько-фашистські війська перейшли в наступ по всьому фронту радянської оборони. Їхні танки й піхота щільними бойовими порядками рушили в атаку, завдаючи головний удар силами 132-ї, 22-ї, 50-ї та 24-ї піхотних дивізії з району с. Камишілі і Бельбек у напрямку на ст. Мекензіві Гори — кордон Мекензія №1 і далі на північно-східну кінцівку Північної бухти. Допоміжний удар завдавали сили 28-ї легкопіхотної та 72-ї піхотної дивізії при підтримці 1-ї румунської гірськострілецької дивізії. Він спрямовувався у далечінь Ялтинського шосе в районі гори Гасфорта й радгоспу «Благодать» у загальному напрямку на Севастополь⁵.

Гітлерівці вважали, що після масованих ударів авіації та ураганного вогню артилерії на радянських позиціях не залишилось нічого живого. П'яні німецькі солдати йшли на повний зріст, навіть не нагинаючись. Та розрахунки ворога виявилися безпідставними. Ні тривала артпідготовка, ні потужний удар авіації не зламали волю захисників Севастополя. Вони зустріли наступаючих різючим рушнично-кулеметним, мінометним і артилерійським вогнем.

На напрямі головного удару противника (стик наших 3-го і 4-го секторів) кожна з чотирьох його піхотних дивізії вела атаки на ділянці 1,5 км, побудувавши свої бойові порядки в три ешелони. Тут зосереджувалося 100 танків і самохідних гармат, більше тисячі гармат і мінометів. Дії угруповання підтримувалися бомбардувальними ескадрами 4-го і 8-го повітряних корпусів, які групами по 50—120 літаків безперервно бомбували смугу прориву⁶.

Тяжка обстановка склалася на ділянці 79-ї стрілецької бригади (командир — полковник А. С. Потапов) та 172-ї стрілецької дивізії (командир — полковник І. А. Ласкін). Одна група німецьких танків з долини р. Бельбек намагалася прорвати стик цих з'єднань, а інша — з Камишлівського яру атакувала центр позицій 79-ї бригади. Рота протитанкових рушниць лейтенанта Ф. М. Грабового із 79-ї бригади відкрила інтенсивний вогонь і першими ж залпами підбила два ворожі танки. Наліво від неї, куди впритул підійшли танки, в хід пішли пляшки з запалювальною сумішшю і гранати. Незабаром бійці 2-го (командир — Я. М. Пчолкін) і 3-го (командир — майор Я. С. Кулінченко) батальйонів цієї бригади перейшли в атаку, і ворога було відкинуто.

⁴ Ibid. — С. 262—263.

⁵ Центр. арх. Міністерства оборони, ф. 215, оп. 760, спр. 13, арк. 8 (далі — ЦАМО). 170-та німецька піхотна дивізія 30-го армійського корпусу перебувала в резерві і була зосереджена в районі Варнутки.

⁶ Ванеев Г. И. и др. Героическая оборона Севастополя 1941—1942. — М., 1969. — С. 264.

Наліво від 79-ї бригади мужньо бився особовий склад 747-го (командир — підполковник В. В. Шашло) і 514-го (командир — підполковник І. Ф. Устинов) стрілецьких полків 172-ї стрілецької дивізії. Надаючи їм вогневу підтримку, берегова й польова артилерія вдарили по скупченню ворожих військ, артилерії і танках противника. Особливо заважав наступові німців могутній вогонь 305-міліметрових берегових батарей № 30 (командир — майор Г. А. Александер) і № 35 (командир — капітан А. Я. Лещенко), а також 134-го гаубичного артилерійського полку (командир — майор І. Ф. Шмельков) 172-ї стрілецької дивізії. Незважаючи на сильний артилерійський обстріл та безперервне бомбардування вогневих позицій, всі батареї полку зустріли німецькі танки та піхоту, що рухалася за ними, дружними і влучними залпами. Батареї 2-го дивізіону (командир — капітан Мезенцев) полку відкрили винищувальний вогонь по групі танків, що рухалися з Бельбецької долини, а батареї 1-го дивізіону (командир — капітан Н. Ф. Постой) вже першим залпом накрили танки, які з'явилися з Камишлівського яру. Кілька їх спалахнуло, але решта вперто йшла до переднього краю. У розпал бою по наших позиціях відкрила вогонь німецька батарея важких мінометів, що стояла за с. Камишли. Тоді командир першої батареї молодший лейтенант А. С. Умеркін кількома залпами змусив її замовкнути і знову переніс вогонь на піхоту й танки. Відмінно діяла в цьому впертому бою й 9-та батарея 3-го дивізіону (командир — молодший лейтенант Ф. Т. Сухомлинов), яка прикривала підступи до висоти 57,8.

Бої у смузі головного удару противника розгорялися з дедалі більшою силою. Надвечір противникові все ж вдалося прорвати передній край на стику 79-ї бригади та 747-го полку 172-ї стрілецької дивізії і вклинитися в оборону радянських військ на 1—2 км⁷. У другій половині дня противник потіснив також правий фланг 79-ї бригади, де займав оборону 1-й батальйон старшого лейтенанта Н. С. Орішка. Відійшли й підрозділи лівого флангу 287-го полку 25-ї стрілецької дивізії. На стику 79-ї бригади і 287-го полку утворився розрив. Намагаючись виправити становище, старший лейтенант Орішко послав у контратаку два взводи — стрілецький і автоматників під керівництвом свого заступника, лейтенанта А. Н. Курбатова. Зав'язався швидкоплинний жорстокий бій, в ході якого 40 бійців і їх відважний командир загинули. Противник змушений був залишити зайняті ним траншеї.

Майже одночасно з наступом на Північному боці ворог розпочав атаки в районі першого сектора на ділянці с. Камари — радгосп «Благодять» та другого сектора поблизу с. Верхній Чоргунь і в долині Кара-Коба. У першому секторі на позиції нашої 109-ї стрілецької дивізії під командуванням генерал-майора П. Г. Новикова наступала 28-ма німецька легкопіхотна дивізія. Головний удар прийшовся на ділянку 381-го (командир — підполковник А. Т. Макеенок) і 456-го (командир — підполковник Г. А. Рубцов) стрілецьких полків. У другій половині дня противник атакував і позиції 602-го полку (командир — підполковник П. Д. Дорофеев). Цілий день не стихав бій. Ворогам удалося ввірватися в першу траншею 381-го стрілецького полку, бійці якого піднялися в контратаку і при підтримці свого сусіда — 602-го полку — відновили становище. Велику допомогу нашим стрілецьким частинам подала артилерія берегової оборони та 404-го артполку під командуванням підполковника А. П. Бабушкіна.

У районі с. Верхній Чоргунь (другий сектор) противник атакував рубіж, зайнятий 7-ою бригадою морської піхоти. Моряки 2-го (командир — капітан А. С. Гегешідзе), 4-го (командир — капітан В. І. Родін) і 5-го (командир — капітан А. В. Філіпов) батальйонів, які перебували в першому ешелоні, прийняли на себе головний удар. Після двогодинного напруженого бою гітлерівці були змушені відійти на попередні ру-

⁷ ЦАМО, ф. 215, оп. 760, спр. 13, арк. 8.

бежі⁸. О 12 годині вони знову перейшли в наступ. Щоб відбити його, було кинуте ще й 1-й батальйон (командир — майор Ф. І. Запорожченко) бригади, який до цього знаходився у другому ешелоні. Зусиллями морських піхотинців, підтриманих вогнем польової артилерії, противник був відкинутий. Бригада міцно утримувала рубежі оборони.

Не добившись успіху на ділянці, яку займала 7-а бригада морської піхоти, противник атакував позиції 772-го полку 386-ї стрілецької дивізії (командир — полковник Н. Ф. Скutel'ник) і 8-ї бригади морської піхоти (командир — полковник П. Ф. Горпищенко). Однак воїни-приморці і моряки бригади, підтримувані вогнем 952-го артполку під командуванням майора Д. Д. Конопльова, відкинули ворога.

Отже, бої, що розгорнулися в перший день ворожого наступу, продовжувалися протягом 19 годин і були винятково жорстокими. Більшість частин СОР відбили всі атаки і міцно утримували рубежі, що їх займали. Лише на напрямку головного удару німецько-фашистським військам вдалося вклинитися у глибину нашої оборони до 1-2 км. За цей день вони втратили вбитими близько 3 тис. солдатів і офіцерів, більш як 20 танків⁹. Втрати радянських військ становили близько 1500 чол. убитими й пораненими¹⁰.

Ворожа авіація здійснила того дня майже 2000 літако-вильотів і скинула близько 9000 авіабомб. Наша авіація, зважаючи на її нечисленність, здійснила тільки 80 літако-вильотів, головним чином з метою штурму німецьких військ, що наступали. При цьому не повернулися на свій аеродром 5 машин, а п'ять — повернулися з пошкодженнями¹¹.

Щоб відновити передній край нашої оборони на стику третього й четвертого секторів, генерал-майор І. Ю. Петров наказав командирів третього сектора генерал-майору Т. К. Коломійцю своїми силами перейти в контратаку й виправити становище¹². Проведення контратаки покладалося на 79-ту стрілецьку бригаду (командир — полковник А. С. Потапов), посилену стрілецьким батальйоном 2-го Перекопського полку морської піхоти та ротою танків 125-го окремого танкового батальйону з резерву армії.

На світанку 8 червня артилерія третього й четвертого секторів (134-й гаубичний, 18-й гвардійський артполки) та берегова батарея № 724 відкрили вогонь на ділянці Камишли — Бельбецька долина, а незабаром командир 2-го батальйону 79-ї бригади капітан Я. С. Пчолкін повів своїх бійців в атаку. Зав'язався тяжкий і впертий бій. Спочатку було намітився успіх. Однак закріпити його не вдалося, оскільки інші батальйони бригади не були введені в бій, а призначений для атаки батальйон 2-го Перекопського полку морської піхоти на чолі з капітаном А. Н. Смердинським спізнився з зайняттям вихідних позицій.

Відбивши контратаку, німці піддали наші бойові позиції сильному артилерійському та мінометному обстрілу. Потім масованого удару по них завдала ще й ворожа авіація. Вона бомбила кожний квадрат, утримуваний захисниками міста. Канонада не стихала п'ять годин. Позиції охопило полум'я. Знялася густа стіна чорного диму та куряви. Все навкруг було понівечено, зруйновано, засипано землею.

О 10 годині, після потужної артилерійської та авіаційної підготовки, війська 11-ї німецької армії перейшли в наступ по всьому фронту Севастопольського оборонного району. Північна ударна група противника силами 132-ї, 50-ї і 124-ї дивізій з танками відновила наступ на лівий фланг третього і правий — четвертого секторів. Як і раніше,

⁸ ЦВМА, ф. 10, спр. 1950, арк. 304.

⁹ ЦАМО, ф. 32, оп. 22150, спр. 76, арк. 416.

¹⁰ Хроника Великой Отечественной войны Советского Союза на Черноморском театре. — М., 1946. — Вып. 2. — С. 268.

¹¹ ЦВМА, ф. 2, спр. 1933, арк. 191—192; спр. 9087, арк. 17—18.

¹² Там же, ф. 10, спр. 1950, арк. 308.

основний удар був націлений на 79-ту бригаду та 172-гу стрілецьку дивізію. Зазнавши напередодні великих втрат, ворог цього разу наступав не густими цесами, а розосереджено і обережно. Тепер він намагався знайти в нашій обороні більш слабкі місця.

На кінець дня 79-та бригада і 172-га стрілецька дивізія змушені були залишити ряд важливих висот і відійти на рубіж: південні схили висоти 192,0 — 1 км на північний схід від ст. Мекензіїв Гори — південно-західні схили висоти 104,5¹³. Під тиском противника та через відхід 79-ї бригади у третьому секторі 287-й стрілецький полк 25-ї стрілецької дивізії розвернувся фронтом на північ уздовж південних схилів висоти 192,0, а правифлангові частини четвертого сектора (95-та стрілецька дивізія) внаслідок відходу 172-ї стрілецької дивізії розвернулися фронтом на схід¹⁴. Решта частин третього й четвертого секторів утримували свої рубежі оборони, як, до речі, й війська першого та другого секторів.

Того дня вся польова й берегова артилерія СОР безперервно вела вогонь по ворогу, підтримуючи наші війська, що героїчно оборонялися. У розпал боїв в повітря піднімалися бойові машини Севастопольської авіагрупи. Незважаючи на свою нечисленність, вони завдавали бомбоштурмових ударів по ворожих військах. За день авіагрупа здійснила 128 літако-вильотів, знищила 4 танки, бронемашину та кілька взводів піхоти противника¹⁵. У повітряних боях наші винищувачі збили шість німецьких літаків, 3 з яких — у результаті індивідуальних поєдинків, що їх вели з ворожими асами капітан А. І. Катров, лейтенанти В. С. Головков і П. А. Матієнко¹⁶.

У тяжких кровопролитних боях того дня зазнали великих втрат захисники головної бази флоту — 365 чол. загинуло, 1074 — дістали поранення¹⁷.

В обставинці, що склалася, командуючий Севастопольським оборонним районом віце-адмірал П. С. Октябрський наказав генерал-майору І. Ю. Петрову протягом ночі з 8 на 9 червня перекинути в район третього й четвертого секторів 345-ту стрілецьку дивізію, частини якої спільно з підрозділами 95-ї та 172-ї стрілецьких дивізій, а також 79-ї бригади мали зайняти рубіж: Любимівка — висота 38,4, далі по третій лінії оборони, протитанковій траншеї на схід — позначка 38,0, пам'ятник на стику з 25-ю стрілецькою дивізією. Оголосити особисто всім командирам дивізій, говорилося в наказі, що далі відходити немає куди. На цьому рубежі битися до останнього бійця. Ворога зупинити¹⁸.

На світанку 9 червня, як і в попередні дні, до трьох німецьких піхотних дивізій перейшли в наступ на ділянці кордон Мекензія № 1 — висота 104,5 проти частин 25-ї дивізії, 79-ї бригади та 172-ї дивізії. Німецьке командування сподівалося, що варто зробити ще одне зусилля — і радянську оборону вдасться прорвати, шлях до Північної бухти буде відкрито. Перед фронтом 25-ї стрілецької дивізії вздовж шосе, яке вело до ст. Мекензіїв Гори, рухалися танки, а за ними йшли колони ворожої піхоти. В артополках третього сектора прозвучав сигнал: «Лев» — і вся його артилерія відкрила вогонь по задалегідь пристріляному рубежу. Ворожа атака була зірвана, а значна частина танків, що брали в ній участь, — знищена.

Уперті бої розгорнулися на ділянці 79-ї бригади. 1-й батальйон, яким командував старший лейтенант Н. С. Орішко, було оточено.

¹³ Там же, арк. 309—311.

¹⁴ Хроника Великой Отечественной войны Советского Союза на Черноморском театре. — Вып. 2. — С. 270.

¹⁵ Там же. — С. 271.

¹⁶ ЦАМО, ф. 288, оп. 9900, спр. 130, арк. 11; ЦВМА, ф. 2, спр. 1933, арк. 192.

¹⁷ Хроника Великой Отечественной войны Советского Союза на Черноморском театре. — Вып. 2. — С. 270.

¹⁸ ЦВМА, ф. 10, спр. 1950, арк. 311—312.

Ворожа авіація піддала його бійців жорстокому бомбардуванню. Намагаючись вплинути на моральний дух оточених, фашисти скидали з літаків не тільки бомби, а й різні предмети, які, падаючи, створювали сильне виття. Та батальйон тримався стійко. Поранені, після нашвидкуруч зробленої перев'язки, продовжували битися з ворогом.

А в цей час піхота противника нагромаджувала сили, щоб зім'яти другі позиції бригади, зайняті рештками 3-го батальйону під командуванням майора Я. С. Кулиниченка. Командир бригади направив на допомогу їм групу підсилення — близько 150 бійців на чолі з командиром дивізіону протитанкових гармат майором І. І. Кохном та його военкомом старшим політруком І. А. Кузнецовим. Кістяк загону становили рота протитанкових рушниць лейтенанта Ф. М. Грабового та мінометники, очолювані лейтенантом П. І. Пригаріним.

Загін Кохна зайняв зручні позиції і контролював шляхи, що вели з Камишлівського яру. Як тільки з'являлися ворожі танки, по них з відстані 300-400 м без промаху били гармати й протитанкові рушници. Ворог обрушив на позиції загону шквал вогню, після чого одну за одною проводив психічні атаки. Бійці не похитнулися. З мінометників живими залишилися тільки троє, в тому числі лейтенант Пригарін. Та герої продовжували стояти. Близько трьох діб билися вони з ворогами і знищили їх майже цілу роту. Рота протитанкових рушниць лейтенанта Грабового до 12 червня вела бій в оточенні. Вона підбила 23 танки і знищила більш як 300 фашистських солдатів і офіцерів¹⁹. 14 червня рештки загону майора Кохна, прорвавши кільце оточення, пробилися до основних сил бригади.

Безперервно нарощуючи натиск, противник до 16 години 9 червня добився найбільшого успіху на ділянці 172-ї стрілецької дивізії та на лівому фланзі 79-ї бригади. Виникла загроза виходу його танків і піхоти до ст. Мекензіїв Гори, кордону Мекензіїв № 1 і далі до Північної бухти. В район бою було кинуте авіацію головної бази. Підсумком п'яти вильотів на штурмування, в яких брали участь 30 літаків Іл-2, було знищення 8 танків, 14 мінометів, 13 автомашин з вантажами та близько роти піхоти противника. Винищувачі, прикриваючи штурмовики, здійснили 68 літако-вильотів і збили в повітряних боях 5 ворожих літаків²⁰. Наші втрати були такими: збиті три машини Як-1, дві — ЛАГГ-3, одна — І-16; не повернулися на свої аеродроми два літаки Іл-2 і два І-153²¹. Тим часом на ділянку оборони 172-ї стрілецької дивізії вийшла і була введена в бій 345-та стрілецька дивізія (командир — полковник Н. О. Гузь, военком — старший батальйонний комісар А. М. Пічугін), перекинута з резерву армії, 172-га дивізія, яка зазнала великих втрат, була відведена в резерв для приведення в порядок.

Ворог продовжував наступ. Намагаючись будь-що захопити ст. Мекензіїв Гори, він особливо вперто атакував стрілецькі полки першого ешелону — 1163-й (командир — полковник І. Ф. Мажуло) і 1167-й (командир — майор І. П. Оголь). При підтримці 905-го арtpолку майора А. А. Молоякіна та мінометного дивізіону майора Н. Рибакіна частини 345-ї дивізії протягом дня відбили чотири атаки противника²². Однак надвечір дивізія була змушена відійти на 400-800 м до ст. Мекензіїв Гори. На ділянці 95-ї стрілецької дивізії всі атаки противника були відбиті²³.

Того дня Військова рада Чорноморського Флоту доповідала: «Будьонному, Ісакову, Кузнецову та Єлисеєву.

¹⁹ Там же, ф. 109, спр. 24040, арк. 48.

²⁰ Там же, ф. 10, спр. 1950, арк. 314.

²¹ Хроника Великой Отечественной войны Советского Союза на Черноморском театре. — Вып. 2. — С. 273.

²² ЦАМО, ф. 32, оп. 22150, спр. 76, арк. 420.

²³ ЦВМА, ф. 10, спр. 24040, арк. 47.

Прошу терміново надіслати ЗА (зенітну артилерію. — Г. В.), знищувати батареї ЗА не поповнюються, немає чим прикривати батареї берегової оборони. Противник останні два дні в основному бомбить БС (берегову службу. — Г. В.) і ЗА. Стояти в Севастопольській бухті кораблям не можна, нічим прикривати. Пришліть полк Як-1 і зенітну артилерію.

Октябрьський, Кулаков»²⁴.

Незабаром надійшла відповідь від адмірала І. С. Ісакова, який повідомляв, що в Севастопольський оборонний район направляється полк літаків Як-1 (20 машин) і один зенітний дивізіон за рахунок Новоросійського району ППО²⁵.

10 червня з ранку після потужної артилерійської і авіаційної підготовки піхота й танки противника при безперервній підтримці великої кількості літаків продовжували свої шалені атаки у третьому й четвертому секторах оборони, головним чином на ділянці ст. Мекензіїв Гори—кордон Мекензія № 1. На цьому невеликому п'ятачку ворог зосередив близько 100 танків²⁶. Зваживши всю загрозливість становища, яке склалося, командуючий СОР П. С. Октябрьський зажадав від команданта четвертого сектора полковника А. Г. Капітохіна за будь-яку ціну утримати позиції, використовуючи для цього все, що тільки можна, аж до особового складу батареї, господарських команд, саперних частин²⁷.

Головний удар прийняли на себе 1167-й (командир — майор І. П. Оголь) та 1163-й (командир — полковник І. Ф. Мажуло) стрілецькі полки 345-ї стрілецької дивізії. Але сили були нерівні. У першій половині дня, відтіснивши підрозділи 1167-го полку, які вперто оборонялися, німці зайняли ст. Мекензіїв Гори. Командир дивізії полковник Н. О. Гузь наказав командиру 1165-го стрілецького полку підполковнику В. В. Бібікову вибити противника зі станції. Завдання було виконано. Однак на кінець дня німці, підтягнувши резерви, повторно оволоділи ст. Мекензіїв Гори і вийшли в район кордону Мекензія № 1²⁸.

Ворог намагався розвинути успіх. Захисники Севастополя вперто стримували противника. Неодноразово доходило до рукопашної. Цього разу переважаючим силам фашистів просунутися далі не вдалося. Серйозну вогневу підтримку нашим військам у ці два дні боїв (9 і 10 червня) подали польова артилерія третього та четвертого секторів, а також берегових і зенітних батарей. Особливо відзначилися гарнізони 705-ї берегової та 365-ї зенітної батарей, розташованих у районі ст. Мекензіїв Гори.

Берегова батарея № 705 (командир — старший лейтенант В. Г. Павлов*, военком — політрук В. Є. Праслов) знаходилася майже на передньому рубежі оборони. З ранку 9 червня вона вела вогонь по наступаючій піхоті ворога і не припиняла його, незважаючи на безперервні удари авіації і артилерії противника. В ході бою в район батареї проникла група ворожих автоматників. Артилеристи, у недалекому минулому моряки з крейсера «Червона Україна», впритул розстрілювали піхоту й танки противника, що наступали з фронту, ведучи одночасно бій з автоматниками. Наші бійці знищили близько двох рот піхоти і 4 танки противника, але й самі зазнали тяжких втрат. Був смертельно поранений і по дорозі в госпіталь помер командир батареї В. Г. Павлов, загинуло багато червонофлотців, ворожі снаряди й бомби вивели з ладу одну гармату. Командувати батареєю почав старший

²⁴ Там же, ф. 72, спр. 1234, арк. 41.

²⁵ Там же, спр. 1210, арк. 71.

²⁶ Хроника Великой Отечественной войны Советского Союза на Черноморском театре. — Вып. 2. — С. 274.

²⁷ ЦВМА, ф. 10, спр. 1950, арк. 316.

²⁸ ЦАМО, ф. 215, оп. 760, спр. 113, арк. 11; ЦВМА, ф. 10, спр. 1950, арк. 316.

* До 8 червня 1942 р. батареєю командував старший лейтенант В. І. Дуриков.

лейтенант І. К. Ханін. Під його керівництвом артилеристи з ранку 10 червня знову повели бій з ворогом, який продовжував наступати. Прямим попаданням німецького снаряда було виведено з ладу ще одну гармату. Воєнком батареї політрук В. Є. Праслов з кулемета впритул розстрілював ворожих автоматників, але був тяжко поранений і евакуйований. Виконання його обов'язків узяв на себе старшина першої статті Н. П. Алейников. Особовий склад прямою наводкою знищив ще кілька ворожих машин і майже роту піхоти.

Вийшла з ладу остання гармата, загинуло 30 чол. особового складу батареї. Живими лишилися молодший лейтенант Н. В. Кустов, старшини Алейников, Горбунов і Косов, червонофлотці Білицький, Шахтьоров, Федоров, Яншин та інші, загалом близько 20 бійців. Вони почали готуватися до відбиття атак противника рушнично-кулеметним вогнем²⁹.

Близько 20 години 10 червня П. С. Октябрський і М. М. Кулаков доповіли Будьонному, Ісакову, Кузнецову та начальнику Оперативного управління Генерального штабу П. І. Бодіну про обстановку, що склалася під Севастополем³⁰. Незабаром у командуючого СОР відбулася нарада, у якій взяли участь М. М. Кулаков, І. Ю. Петров, І. Ф. Чухнов*, П. О. Моргунов, В. В. Ермаченков**, А. Г. Васильєв*** та інші командири. Було підбито підсумки боїв останніх двох днів. Потім виступив генерал-майор І. Ю. Петров і запропонував контратакувати противника, який вклинився в районі ст. Мекензіїв Гори, з двох напрямків: з третього та четвертого секторів силами спеціально створених ударних груп. Удари мали завдаватися в основу клина противника із завданням — оточити і знищити його³¹. Пропозиція була затверджена.

В ударну групу третього сектора виділялися такі сили: батальйон 54-го стрілецького, два батальйони 2-го Перекопського морського і батальйон 31-го стрілецького полків. Командувати групою було доручено командиру 54-го стрілецького полку підполковнику Н. М. Матусевичу, а загальне керівництво її діями мав здійснювати комендант сектору генерал-майор Т. К. Коломієць.

До складу ударної групи четвертого сектора ввійшли: батальйон 241-го стрілецького полку і 7-ма бригада морської піхоти, яка займала позицію у другому секторі. Вночі 2-й (командир — капітан А. С. Гегешідзе) і 3-й (командир — капітан Я. А. Рудь) батальйони цієї бригади із засобами підсилення — 76-міліметровою чотиригарматною батареєю та ротою 82-міліметрових мінометів на чолі з командиром бригади генерал-майором Є. І. Жидиловим та його воєнкомом — полковим комісаром А. М. Ішенком були переправлені з Царської пристані на Північний бік (на Інженерну пристань) і на ранок 11 червня зайняли вихідне положення для наступу в районі берегової батареї № 30. Командування групою було покладене на командира 7-ї бригади морської піхоти, а загальне керівництво здійснював комендант четвертого сектора полковник А. Г. Капітохін.

Вранці 11 червня у третьому й четвертому секторах противник активності не виявляв. Розпочалася наша артпідготовка, після чого група Є. І. Жидилова перейшла в наступ. Німці вчинили сильний опір. Цілий день ішов напружений бій, який нерідко доходив до рукопашних і штикових сутичок. Загинули командир 3-го батальйону капітан Я. А. Рудь, розвідниця Ольга Химич, багато червонофлотців. Однак гітлерівці не витримали натиску моряків і почали повільно відступати, поси-

²⁹ Ванєєв Г. И. и др. Героическая оборона Севастополя 1941—1942.— С. 276—277; Моргунов П. А. Героический Севастополь.— М., 1979.— С. 347—348.

³⁰ ЦВМА, ф. 72, спр. 1234, арк. 52.

* І. Ф. Чухнов — член Військової ради Приморської армії, дивізійний комісар.

** В. В. Ермаченков — командуючий ВПС ЧФ, генерал-майор.

*** А. Г. Васильєв — нач. штабу СОР, капітан I рангу.

³¹ ЦВМА, ф. 10, спр. 20, арк. 277—287.

ливши при цьому артилерійсько-мінометний вогонь по військах групи. Долаючи вогневий шквал, моряки просунулися на 500-700 м, але розвинути успіх далі не змогли і надвечір змушені були залягти³².

Ударна група третього сектора під командуванням полковника Н. М. Матусевича після артилерійської підготовки при підтримці танків також перейшла в наступ. Трохи просунувшись уперед, її бійці тут же були притиснуті до землі шквальним вогнем німецької артилерії і змушені були перейти до оборони.

У другій половині дня противник несподівано повів атаку з боку ст. Мекензієві Гори, але не на контратакуючі підрозділи, а в напрямку Сухарної балки на позиції 345-ї стрілецької дивізії. Частини останньої відбили наступаючого ворога і почали переслідувати його. Успіх був значний: дивізія оволоділа ст. Мекензієві Гори і дещо просунулася на північ від неї³³.

Того ж дня командування 11-ї німецької армії зробило кілька спроб наступати в першому та другому секторах. Зав'язалися вперті бої, особливо в районі с. Камари і радгоспу «Благодать». Діями радянських військ при сильній вогневій підтримці всіх видів артилерії Севастопольського оборонного району противника вдалося відкинути у вихідне положення, і він зазнав чималих втрат. Були відбиті також усі спроби румунських частин добитися успіху в районі долини Кара-Коба³⁴.

За 11 червня втрати противника становили понад 4 тис. чол. Однак і з нашого боку загинуло близько 1 тис. чол., а 1414 бійців і командирів дістали поранення³⁵.

Вранці 12 червня група Є. І. Жидилова продовжувала атаки і вийшла до віадука в районі схрещення шосейної дороги та залізниці на Сімферополь, виконавши тим самим поставлене завдання³⁶. Однак ударна група Н. М. Матусевича з третього сектора не змогла подолати ворожого опору, а отже й досягти наміченого плану рубежа й місця зустрічі з групою Є. І. Жидилова.

На Північному боці противник, підтягнувши свіжі резерви, після сильних ударів авіації і артилерії перейшов у наступ. Йому вдалося знову захопити ст. Мекензієві Гори, а в другій половині дня ще й атакувати наші війська в напрямку Трензиної, Графської та Сухарної балок³⁷.

Частини 79-ї стрілецької бригади, 345-ї і 25-ї стрілецьких дивізій при підтримці восьми батарей берегової оборони і польової артилерії третього й четвертого секторів відбивали атаки ворога. Незважаючи на те, що гітлерівці на цьому напрямку вводили в бій все нові й нові сили, їх наступ на кінець дня було відбито і наші частини закріпилися на рубежі: 1 км на схід від висоти 90,0 — 1600 м на південь від кордону Мекензія № 1 — безіменна висота за 700 м на південь від с. Мекензієві Гори³⁸.

Щоб розчленити сили, які обороняли місто, командування 11-ї німецької армії вирішило перенести основні свої дії на правий фланг нашої оборони і спробувати розвинути наступ уздовж Ялтинського шосе у напрямку Сапун-гори³⁹. Сюди ж була перенацілена й авіація противника. Після інтенсивної авіаційно-артилерійської підготовки у наступ перейшла ворожа піхота. Вона почала тіснити лівий фланг

³² ЦАМО, ф. 215, оп. 760, спр. 13, арк. 12.

³³ Ванеев Г. И и др. Героическая оборона Севастополя 1941—1942.— С. 279.

³⁴ ЦАМО, ф. 288, оп. 9900, спр. 13, арк. 12—13.

³⁵ Хроника Великой Отечественной войны Советского Союза на Черноморском театре.— Вып. 2.— С. 277.

³⁶ ЦВМА, ф. 10, спр. 1950, арк. 321—322.

³⁷ Там же, арк. 325—329.

³⁸ Хроника Великой Отечественной войны Советского Союза на Черноморском театре.— Вып. 2.— С. 279.

³⁹ ЦАМО, ф. 215, оп. 760, спр. 13, арк. 9.

602-го полку 109-ї стрілецької дивізії, але розвинути успіх не змогла. Наші частини утримували зайняті рубежі.

Того дня в Севастополі було одержано телеграму від Верховного Головнокомандуючого. Зміст її такий:

«Віце-адміралу Октябрському, генерал-майору Петрову.

Палко вітаю доблесних захисників Севастополя — червоноармійців, червонофлотців, командирів і комісарів, які мужньо відстоюють кожну п'ядь радянської землі і завдають ударів німецьким загарбникам та їх румунським прихвосням.

Самовіддана боротьба севастопольців служить прикладом героїзму для всієї Червоної Армії і радянського народу.

Впевнений, що славні захисники Севастополя з гідністю і честю виконують свій обов'язок перед Батьківщиною.

Сталін»⁴⁰.

Справді, захисники міста мужньо відстоювали кожний клаптик севастопольської землі. За шість днів безперервних боїв тисячі воїнів пролили свою кров, віддали життя за Вітчизну. Величезна напруга цих боїв зумовила значні витрати боезапасу, особливо артилерійського. Немало зенітних гармат було виведено з ладу. Відчутних втрат зазнала севастопольська авіагрупа, й без того нечисленна, а літаки, що вціліли, не могли використовуватися ефективно через перебої з бензином.

В умовах цілковитої блокади противником Севастополя з суші забезпечення військ СОР усім необхідним здійснювалося тільки морем. Це було надзвичайно складною справою. Адже ворог, маючи абсолютну перевагу в повітрі, контролював комунікації, що зв'язували Севастополь з портами Кавказу, використовував для блокади міста з моря важку артилерію, німецькі та італійські торпедні катери. Та попри все це бойові кораблі Чорноморського флоту і транспорти прибували в Севастополь і доставляли людські поповнення, боезапас і озброєння. Використовувалася найменша можливість, щоб зворотніми рейсами вивести поранених.

Протягом перших шести днів останнього (третього) ворожого наступу в постачанні захисників Севастополя взяли участь крейсер «Молотов», есмінци «Незаможник», «Свободный» і «Бдительный», базові тральщики «Якорь», «Трал», «Защитник» і «Взрыв», підводні човни «Л-23», «Л-24», «Л-5», «Д-4», «С-31» та «С-32», 10 сторожових катерів, а також транспорти «Абхазия», «Грузия» та «Белосток».

Так, 7 червня транспорт «Грузия» (капітан — М. І. Фокін) у супроводі охороняючих його есмінца «Незаможник», базового тральщика «Трал» і чотирьох сторожових катерів прибув з Новоросійська в Севастополь. На транспорті, есмінци й тральщику було доставлено 750 чол. маршового поповнення, 233 т боезапасу, 227 т продовольства та до 100 т різних вантажів⁴¹. Слід зазначити, що «Грузия» була атакована ворожими літаками (двома Ю-88 і трьома Хе-111), які скинули чотири бомби і шість торпед, але безрезультатно⁴².

О 22 год. 30 хв. транспорт «Грузия», прийнявши на борт 850 поранених, 630 евакуйованих громадян, 36 т гільз та 38 т різних вантажів, у супроводі есмінца «Незаможник», на борту якого було 94 чол. евакуйованих, базових тральщиків «Трал» і «Щит» та двох сторожових катерів вийшов із Севастополя в Туапсе і щасливо закінчив перехід.

Того ж дня підводні човни «Л-23» та «Л-24» доставили з Новоросійська в Севастополь 85 т боезапасу, 40 т бензину та 50 т продовольства⁴³.

8—9 червня в місто з вантажем боезапасу та авіабензину прибули

⁴⁰ ЦВМА, ф. 72, спр. 1211, арк. 9; ф. 10, спр. 20, арк. 279.

⁴¹ Там же, ф. 2, спр. 1933, арк. 182.

⁴² Там же, ф. 72, спр. 776, арк. 11.

⁴³ Там же, ф. 2, спр. 1933, арк. 190.

підводні човни «Д-4», «С-31», «С-32» та «Л-5», а 10 червня транспорт «Абхазия» (капітан — М. І. Білуха) в супроводі ескадреного міноносця «Свободный», базових тральщиків «Якорь» і «Защитник» та трьох сторожових катерів прибув з Новоросійська в Севастополь*. «Абхазия» доставила 250 чол. маршового поповнення, 37 бійців Приморської армії, 261 т боезапасу, 100 т авіабензину, 13 авіадвигунів, 168 т продовольства і 90 т цементу. На двох есмінцях, двох тральщиках і чотирьох підводних човнах було доставлено 67 чол. льотно-технічного складу ВПС ЧФ, 265 т боезапасу, 30 т авіабензину, 3 т продовольства, п'ятнадцять 7,62-міліметрових кулеметів, 75 автоматів ППШ⁴⁴.

Вночі есмінець «Бдительный» (командир — капітан 3 рангу А. Н. Горшенін) вийшов із Севастополя в Туапсе. За 60 миль на південний схід від мису Айя його атакували ворожі бомбардувальники, але безрезультатно, і він досяг берегів Кавказу.

Транспорт «Абхазия» ще не встиг розвантажитися, коли на нього посипались удари німецької авіації. Від прямого попадання авіабомб 9 год. 55 хв. наступного дня «Абхазия» затонула біля пірса № 1 Сухарної балки. Лишилися нерозвантаженими 168 т боезапасу, 95 т авіабензину та 96 т продовольства⁴⁵.

Есмінець «Свободный» (командир — капітан 3 рангу П. І. Шевченко) швидко розвантажився і, поставивши димову завісу, відкрив артилерійський вогонь по противникові в районі ст. Мекензіїв Горн. Закінчивши стрільбу, корабель почав підходити до артилерійської стінки Південної бухти. У цей момент його атакували 15 ворожих літаків. Вони скинули на корабель кілька десятків авіабомб, 9 з яких попали в есмінець.

Моряки, що перебували на палубі та ходовому містку, загинули, дістали поранення або ж були викинуті вибуховою хвилею за борт. Тяжко поранило й командира корабля. На «Свободном» виникла пожежа. Екіпаж, керований военкомом старшим політруком П. С. Зайченком та помічником командира старшим лейтенантом В. К. Романовим, мужньо боровся з вогнем. Тим часом зенітники вели стрільбу по літаках противника. Біля одного із зенітних кулеметів стояв комсомолец Н. І. Никандров. Він вів вогонь до останньої можливості і загинув, охоплений полум'ям.

Вибуховою хвилею викинуло командира гармати старшину 2 статті Қазбека Чжієва. У воді він прийшов до пам'яті і побачив на містку тяжко пораненого дублера командира корабля капітана 3 рангу І. А. Чверкіна. Чжієв доплив до есмінця, спустив Чверкіна на воду і вплав доставив його на берег. Потім старшина знову повернувся на потоплюючий корабель і разом з іншими червонофлотцями продовжував рятувати поранених. Він уплав доставив на берег і тяжко пораненого командира БУ-3 (БУ — бойова установка. — Г. В.) старшого лейтенанта Б. А. Куликова. Всіх, однак, урятувати не вдалося. О 14 год. 20 хв. есмінець затонув. Поранені моряки, які разом з лейтенантом медичної служби Д. І. Зеленком знаходилися в кают-компанії, загинули. Загалом з членів екіпажу корабля загинуло 56 чол.⁴⁶.

За три години до загибелі «Свободного» вибухом бомби дістав пошкодження механізмів і був викинутий на берег у районі Комсомольської балки в Північній бухті морський буксир «СП-14». Загибель протягом дня транспорту, есмінця й морського буксира свідчила не тільки про явну перевагу ворожої авіації, а й про те, що навіть нетривале перебування кораблів у бухтах Севастополя загрожувало серйозними

* Відірвавшись у темряві від конвою, есмінець «Бдительный» прибув у Севастополь на дві години раніше.

⁴⁴ Хроника Великой Отечественной войны Советского Союза на Черноморском театре. — Вып. 2. — С. 275.

⁴⁵ Там же.

⁴⁶ Там же.

наслідками. Все ж, незважаючи на небезпеку, бойові кораблі і транспорт продовжували прибувати на головну базу.

11 червня о 2 год. 35 хв. транспорт «Белосток» у супроводі базових тральщиків «Взрыв», «Трал» і трьох сторожових катерів типу «МО-IV» прибув з Новоросійська в Севастополь. На транспорті і двох тральщиках було доставлено 227 т артбоезапасу, 50 т авіабензину, 70 т різних вантажів Чорноморського флоту, 230 чол. маршового поповнення і 133 чол., що належали до різних військових команд⁴⁷. З 5 до 6 години базові тральщики «Трал» і «Взрыв», стоячи на якорі в Північній бухті, вели вогонь по скупченнях військ противника в районах долини р. Бельбек і кордону Мекензія № 1. Було зроблено 127 пострілів. О 22 год. 15 хв. «Белосток», «Трал», «Взрыв» і три сторожові катери залишили Севастополь і відбули в Новоросійськ.

Того ж дня підводні човни «Л-23» та «С-32» доставили з Новоросійська в Севастополь 150 автоматів ППШ, 36 545 різних типів мін і снарядів та 26 т продовольства⁴⁸.

12 червня крейсер «Молотов» (командир — капітан 1 рангу М. Ф. Романов) при охороні есмінця «Бдительный» (командир — капітан 3 рангу А. Н. Горшенін) в 0 год. 52 хв. вийшов з Новоросійська в Севастополь. Між 20 год. 30 хв. та 21 год. 30 хв. за 45 миль на південь від мису Айя кораблі були інтенсивно атаковані торпедоносцями та бомбардувальниками противника. Ці атаки успіху не мали. Вогнем корабельної зенітної артилерії було збито два ворожі літаки. О 23 год. 32 хв. «Молотов» і «Бдительный» прибули в Севастополь.

На крейсері було доставлено 2998 чол. особового складу 138-ї стрілецької бригади під командуванням майора П. П. Зелінського, 16 гармат 76-мм, 12 — 45-мм, 8 мінометів 120-мм, 150 т боезапасу і продовольства, 162 протитанкові рушниці та 1005 автоматів ППШ. Есмінець доставив маршове поповнення (343 чол.) і 40 т боезапасу⁴⁹.

Таким чином, за шість днів боїв у Севастополь було доставлено: особового складу військ — 4941 чол., боезапасу від 76-мм калібру й вище — 1043 т*, гармат 76-мм — 16 шт., мінометів 120-мм — 8 шт., мін 82-мм та 52-мм — 17 998 шт., продовольства — 474 т і різних вантажів — 210 т⁵⁰. Поставки не компенсували втрат ні в особовому складі, ні в боезапасі, ні в гарматах, особливо зенітних. Так, для поповнення військ було доставлено, як уже зазначалося, 4941 чол., а втрати вбитими й пораненими становили 10 650 чол., у тому числі вбитими майже 4000 чол.⁵¹. В середньому за добу боєприпасів у Севастопольському оборонному районі витрачалося 580—600 т, а доставлено їх було 1403 т, тобто покрито витрати лише двох із шести діб боїв. Що ж до артилерії, то тільки за один день 12 червня противником було виведено з ладу 12 одиниць гармат, а доставлено 16⁵².

(Далі буде)

Одержано 11.03.91

Автор — доктор исторических наук Г. И. Ванев — сосредоточивает внимание на исследовании и обобщении действий войск Севастопольского оборонного района в период последнего (июньского 1942 г.) вражеского наступления на город, выяснении причин, из-за которых героическая оборона Севастополя закончилась трагедией. Очерк построен на основании новых архивных данных, причем значительная их часть вводится в научный оборот впервые.

⁴⁷ Там же.— С. 277.

⁴⁸ Там же.— С. 278.

⁴⁹ ЦВМА, ф. 2, спр. 1933, арк. 229.

* Без урахування затонулого на транспорті «Абхазия».

⁵⁰ ЦВМА, ф. 2, спр. 1933, арк. 182, 190, 229; Хроника Великой Отечественной войны Советского Союза на Черноморском театре.— Вып. 2.— С. 275—278.

⁵¹ Хроника Великой Отечественной войны Советского Союза на Черноморском театре.— Вып. 2.— С. 268, 271, 273, 277, 279.

⁵² Там же.— С. 279.